

Саша Петковић¹
Милица Видовић²

Међуусловљеност политике опорезивања и развоја МСП сектора: Емпиријска студија у Републици Српској

Interdependence between tax policy and development of the SME sector: An empirical study in the Republic of Srpska

Резиме

Мала и средња предузећа (МСП) све више су предмет интересовања и подршке влада развијених земаља у којим ова предузећа представљају један од фактора који утиче на привредни развој. Бројни екстерни и интерни фактори утичу на формирање, пословање, раст и развој МСП. Развијене земље свијета савлађањем МСП у фокус својих економских стратегија и програма, конкретним мјерама макроекономске политике, као што је циљана фискална политика према МСП кроз пореске олакшице и поседне шеме опорезивања, директно утичу на смањење трошкова пословања, побољшање ликвидности и конкурентског положаја малих и средњих бизниса. Ипак, Босна и Херцеговина (БиХ), односно Република Српска (РС), још не усвајају пореске политике и праксе многих развијених земаља широм свијета, па ипак не посвећују довољно пажње унапређењу сектора МСП. Циљ овог истраживања је дефинисање фактора у сфери пореске политике, који дефинишу и усоравају остваривање раст и развој сектора МСП. Истраживање је сprovedено на територији 5 градова и 16 општина у Републици Српској на узорку од 199 МСП. Установили смо да 93,96% узоркованих предузећа сматра да

¹ Универзитет у Бањој Луци, Економски факултет, sasa.petkovic@efbl.org

² Управа за индиректно опорезивање, Главна канцеларија, milica.vidovic@uino.gov.ba

је администрирање пореза компликовано и скупо, док 92,96% сматра да су порески прописи који су првенствено на снази сложени и компликовани. Да би увођење поштовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ допринијело њиховом половању кроз: повећање промета, повећање услужног асортимана и повећање производног асортимана сматра 83,42% МСП. Чак 85,93% испитаника сматра да би ишло у прилогу њиховом половању ако би у прве три године од оснивања створа пореза на добит била нижа, док 69,35% сматра да је створа пореза на добит висока. Допринос у половању у случају увођења кварталног подношења ПДВ види 65,33% испитаника.

Кључне ријечи: мала и средња предузећа, пореска политика, пореске олакшице, порез на додату вредност, порез на добит.

Summary

Small and medium sized enterprises (SMEs) are increasingly the subject of interest and support of the governments of developed countries in which these businesses are one of the factors that influence the economical development. Many external and internal factors influence on the establishment, operation, growth and development of SMEs. The developed countries of the world put SMEs in the focus of their economic strategies and programs with specific macroeconomic policies measures, such as targeted fiscal policy to SMEs, tax exemptions and special taxation schemes that directly affect the reduction of operating costs, improve liquidity and competitiveness of small and medium-sized businesses. Nevertheless, Bosnia and Herzegovina and the Republic of Srpska, still do not adopt tax policies and practices of many developed countries around the world, so not enough attention is being paid to the improvement of SMEs. The aim of this study is to define the factors in the area of tax policy, which discourage the survival and slow down the growth and development of SMEs. For this purpose, we have implemented quantitative research in the area of 5 cities and 16 municipalities in the Republic of Srpska on the sample of 199 examinees. Based on the results of our empirical study analysis, we came to a conclusion that 93,96% of the sampled SMEs believe that tax compliance is complicated and expensive, while 92,96% believe that tax laws are complex and complicated. That introduction of cash accounting for VAT will contribute to their business through increased turnover and enlarged range of services and products is considered by 83,42% of SMEs. Even 85,93% of the examinees think it would contribute to their business if they had a lower tax rate in the first three years after its establishment, while 69,35% of the examinees believe that the income tax rate is high. Introduction of the quarterly VAT filing is seen as a contribution to their business by 65,33% of the examinees.

Keywords: *small and medium sized enterprises, tax policy, tax reliefs, value added tax, income tax.*

Увод

За имплементирање економских политика, програма и закона неопходно је јачање правне државе и њених институција. Срж транзиционог процеса је изградња институција (Trivić и Petković, 2015). На ликвидност и солвентност предузећа, између осталих фактора, велики утицај има фискална политика једне земље. Улога пореза је у основи двојака: фискална и развојна (Петковић и Берберовић, 2013). Фискална политика може стимулисати или дестимулисати покретање пословних активности, али може утицати и на смањење јавног дуга. Према Пикетију (Picketty, 2014), постоје три методе смањења јавног дуга које се могу комбиновати у различитим омјерима, и то: порез на капитал, инфлација и ригорозна штедња.

На имплементирање циљева економске политике може се утицати и циљаном фискалном политиком комбинацијом индиректних и директних пореза. Порез на додату вриједност је савремени облик опорезивања свих фаза производно-продајног циклуса прихваћен у Европи, а у примјени и у БиХ, док су директни порези, укључујући порез на добит, у надлежности ентитета и кантона. Критеријуми и правила за опорезивање ПДВ-ом у Босни и Херцеговини и Републици Српској дефинисани су Законом о порезу на додату вриједност („Службени гласник БиХ“ број: 9/05, 35/05 и 100/08) и исти су за све пореске обвезнике без обзира на износ њиховог промета, број трансакција, број запослених, тј. без обзира на основне критеријуме на основу којих се врши класификација предузећа на микро, мала, средња и велика предузећа. Сви порески обвезници подносе исту документацију која је неопходна за упис у Јединствени регистар обвезника индиректних пореза. За све пореске обвезнике исти је порески период, тј. један календарски мјесец. На овај начин, сви порески обвезници дужни су да поднесу и исти број пореских пријава за ПДВ. У БиХ се прије неколико година покретала дискусија о могућностима и ефектима увођења диференцираних стопа ПДВ-а. Немогућност увођења диференцираних стопа ПДВ-а, правдана је неизграђеношћу капацитета државе и ентитета са аспекта пореске контроле и наплате пореских обавеза.

У академским круговима, све је веће интересовање за пореску политику која се односи на предузетништво (Robson и Wren, 1999; Bruce, 2000; Carrollet al., 2000a, 2000b; OECD, 2002). Здравље и виталност предузетништва се све више посматра као један од кључних чинилаца, који генерише економски раст (OECD, 2001c; 2001d). Сходно томе, владе већине OECD

земаља пружају фискалне подстицаје и пореске олакшице за samozapoшљавање и МСП, са циљем подизања нивоа предузетништва. БиХ је 2003. године потписала Европску повељу о малим и средњим предузећима, чиме се као и све остале државе потписнице обавезала да јача иновативни и предузетнички дух како би се омогућило суочење МСП са изазовима који их очекују у будућности (Петковић и Берберовић, 2013). Осим тога, од земаља потписница захтијева се да изврше реформе у десет области, међу којима је и опорезивање, тј. стварање правног, пореског и административног оквира повољног за предузетничке активности и побољшање предузетничког статуса. Европска повеља о МСП од земаља чланица Европске уније и потписница повеље захтијева да изврше реформе својих пореских система на начин да се успјешна предузећа награђују, да се подстакне отварање нових предузећа и нових радних мјеста, да се погодује експанзији МСП, те да се олакша оснивање и континуитет пословања малих предузећа (Ibid., 2013). Како би се поспјешила успјешност пословања МСП и побољшала ликвидност ових ентитета, Европска унија од 01.01.2013. године омогућава државама чланицама да примјењују готовински метод за обрачун пореске обавезе за ПДВ код МСП. Главни циљ увођења овог метода јесте да се помогне МСП која имају проблеме са одржавањем ликвидности због плаћања обавеза за ПДВ без обзира на то да ли је наплаћено потраживање од купаца. Критеријум за одређивање малих и средњих пореских обвезника којим је омогућено да пореску обавезу утврђују на бази готовинског метода у Европској унији износи 500.000,00 € годишњег промета (Antić, 2013). Ипак, БиХ, односно Република Српска, још не усвајају нове пореске политике и не адаптирају праксе многих развијених земаља циљање подршке МСП сектору, па тако не посвећују довољно пажње унапређењу сектора МСП. Да би била повећана конкурентност привреде земаља у транзицији, смањена незапосленост, повећане директне стране инвестиције и подстакнут привредни раст, потребно је пронаћи начин како адекватно вршити опорезивање МСП. То је могуће урадити увођењем посебних метода за утврђивање пореске обавезе за ПДВ, по узору на методе које се примјењују у земљама Европске уније: поједностављењем испуњавања пореских обавеза, те обезбјеђењем приступа широком спектру пореских олакшица и подстицаја у оквиру директних пореза. Проблем истраживања у овом раду можемо дефинисати питањем: Који су то фактори у сфери пореске политике који демотивишу и успоравају опстанак, раст и развој сектора МСП у земљама у транзицији и на који начин превазићи те препреке? Циљ овог рада је дефинисање главних утицајних фактора у сфери пореске политике, који демотивишу и успоравају опстанак, раст и развој сектора МСП. У ту сврху, од 14.09.2014. године до 17.01.2015. године, приступило се спровође-

њу квантитативног истраживања на територији 5 градова и 16 општина у Републици Српској на узорку од 199 МСП, с циљем добијања одговора на питање: Може ли снижена стопа пореза на добит и увођење метода готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ за МСП у Босни и Херцеговини као транзиционој земљи, односно у Републици Српској, утицати на опстанак, раст и развој овог сектора? Истраживање смо започели са следећом претпоставком: Увођење готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ за одређену категорију МСП, те снижене стопе пореза на добит и повећање олакшица и подстицаја у оквиру директних пореза, допринијеће напретку привреде Републике Српске који ће се манифестовати кроз раст запослености, повећан привредни раст и раст домаћих и страних инвестиција. Рад се састоји од четири дијела. У првом дијелу, у прегледу литературе, објаснили смо пореску политику и опорезивање МСП, класификовали смо инструменте циљане пореске политике и објаснили смо могућности и ограничења увођења готовинског метода обрачуна ПДВ-а за мале пореске обвезнике, и коначно, анализирали смо политику опорезивања МСП у РС. У другом дијелу рада, интерпретирали смо најзрачније резултате емпиријског истраживања на узорку од 199 МСП. У трећем дијелу рада, тестирали смо три помоћне хипотезе и упоредили резултате нашег емпиријског истраживања са резултатима сличних емпиријских истраживања. У четвртном дијелу, у закључцима, на основу резултата нашег емпиријског истраживања, предвидјели смо могуће будуће смјерове циљање фискалне политике, усмјерене на раст и развој МСП сектора у Републици Српској.

1. Преглед литературе

У већини развијених земаља широм свијета, препознат је значај сектора МСП, који све више постаје предмет интересовања академских истраживања и конкретне подршке влада развијених земаља. У складу са претходно наведеним, надлежне институције улажу значајне напоре како би се креирало повољно привредно окружење и законске претпоставке за формирање нових и развој постојећих предузећа. Емпиријске студије показују да нова предузећа играју значајну улогу у стварању запослености (Garikai, 2011; Baptista et al., 2005; Stel и Suddle, 2005), иновација (Fritsch и Mueller, 2005), економског раста и смањења незапослености (Garikai, 2011). Постоји висока корелациона веза између сиромаштва, незапослености, животног стандарда грађана и степена развијености МСП у одређеним земљама (Katua, 2014, pp. 465-466). МСП су доминантна форма пословања у развијеним земљама и земљама у развоју (Harvie et al., 2013; OECD, 2013) и играју главну улогу економског развоја, посебно у земљама у развоју (IFC, 2010,

како наводе Петковић et al., 2015, р. 118). Здравље и виталност предузетништва све се више посматра као један од кључних чинилаца који генерише економски раст (OECD, 2001c, 2001d). Сходно томе, владе већине OECD земаља пружају фискалне подстицаје и пореске олакшице за samozapoшљавање и МСП, са циљем подизања нивоа развоја предузетништва. Ова врста владине подршке заснива се на перцепцији да је улагање у предузетништво недовољно и да samozaposлени и МСП чине важан извор предузетништва и иновација (OECD, 2002, р.6). Препознајући специфичност политике опорезивања МСП, Европска унија је развила концепт „Прво мисли о малима“ (енгл. „Think small first“). Концепт подразумева да се приликом израде нових пореских прописа или измјене постојећих законских рјешења, прво размишља о импликацијама таквих политика на МСП. Како би се заштитила позиција ове групације обвезника, пореске власти требало би да ураде следеће:

- Увести дерогације, праг за примјену или поједностављене процедуре које ће бити у корист МСП;
- Радити на поједностављењу и груписању административних обавеза које се намећу пореским обвезницима (нпр. да се смањи број пријава пореза, да се уведе једна годишња пријава, електронско подношење пријава, електронско фактурисање и комуникација са пореским управама и др.);
- Увезати систем наплате свих јавних прихода у циљу растерећења малих обвезника (нпр. наплата пореза и доприноса на принципу „све на једном мјесту“) (Antić, 2013, pp. 157-158).

Према Стојановићу (2007), пореска конкуренција као посљедица глобализације, изазвала је пажњу пореских власти и других носилаца економске политике. Она подразумева коришћење различитих пореских подстицаја, нарочито у систему пореза на добит, тј. постојање нижих пореских стопа и пореских олакшица са циљем привлачења: иностране тражње за домаћим производима, страних директних инвестиција, финансијског капитала и других производних фактора. Према Раичевићу (2008), порески подстицаји се пружају пореским обвезницима са циљем стимулисања привредног раста, ублажавања регионалних и секторских диспаритета у привреди, подстицања запослености и слично. Либерализација кретања капитала и изједначавање инвестиционих режима у све већем броју земаља, довели су до пораста значаја пореских подстицаја, јер међународни инвеститори улажу капитал у земље у којима је добит већа, а ризик мањи (Arsić, 2008, р. 321). Улога пореског система у економији једне земље мијењала се кроз историју на начин да данас постоје неке новије студије које упућују на све значајнију улогу пореског система (Easson, 2004; Mutti, 2003; Mintz, 2006; Alm et al.,

2006), како наводе Шимовић и Жаја (2010). Не постоји једна коначна листа фактора који чине пословни амбијент, као ни јединствен рецепт за постизање добре пословне климе, али вриједи закључак да би циљ сваке земље требало да буде да има добру пословну климу, јер она омогућава раст постојећих послова, охрабрује појединце на покретање сопствених бизниса и привлачи домаће и стране инвеститоре, док лоша пословна клима чини све супротно (Bast, 2010, р. 2, како наводе Џакула и Данон, 2015, р. 195).

Према Кулиш (2014), укупно 19 земаља чланица Европске уније, укључујући и Хрватску, увеле су готовински метод обрачуна пореске обавезе за ПДВ, са различитим захтјевима у вези са испуњавањем услова за коришћење ове методе. Исти аутор наводи да је у већини земаља примарни услов за примјену овог метода годишњи праг промета, који се креће од 45.000 евра у Пољској, до 2.000.000 евра у Шпанији, Ирској, Италији и Малти. Како наводи Антић (2013), многобројне емпиријске студије указују да МСП сматрају администрирање ПДВ-а једнако комплексним као и администрирање пореза на доходак. Такође, исти аутор (Antić, 2013) наводи да други закључак проведених истраживања указује на непропорционално веће трошкове поштовања ПДВ прописа које имају МСП у односу на велика предузећа. У већини земаља чланица OECD-а постоје разлике у политикама опорезивања и обавезама које произилазе из поштовања пореских прописа за МСП и велика предузећа. Могућности су разне: од различитог пореског периода за који се подноси ПДВ пријава (мјесечно, двомјесечно, квартално, полугодишње и годишње), до плаћања пореске обавезе у року од 10, 12, 15, 25, 30, 40, 45, 60 дана...по истеку пореског периода (OECD, 2013, р. 315). Такође, у већини земаља МСП одобрава се могућност обрачуна пореске обавезе за ПДВ на принципу наплаћене реализације, тј. на основу готовинског метода под одређеним условом, који се најчешће односи на износ годишњег промета (OECD, 2013).

1.1. Пореска политика и опорезивање МСП

Пореска политика, као дио фискалне политике, представља једну од кључних полуга економске политике, уз помоћ које држава може стимулативно, али и дестимулативно утицати на привредни систем, у зависности од циљева економске политике. Јавне финансије и фискална политика су најзначајнији инструменти развоја и економско-социјалне стабилности у свим земљама, а како наводе Шпирић и Вукмирица (2005), под стабилном фискалном политиком једне државе подразумијева се таква фискална политика која ће обезбиједити неутралност, ефикасност и праведност пореског система. Држава има велики значај у оквиру цјелокупне привредне активности, те према Бриммерхолфу (Brümmerhoff, 2000), она директно или

индиректно гарантује задовољење образовним, здравственим и услугама социјалне заштите, доприноси унутрашњој и спољној безбједности, обавља многе друге задатке, а својим расходима, порезима и осталим приходима утиче на многобројне одлуке привредних субјеката. Порезима се подстиче и развој и стабилност макроекономског система. С тим циљем, пореском политиком се подстиче и развој бизниса, а облици пореских стимулација за тај развој могу бити различити, као што су: неопорезивање дијела добитка који се улаже у развој бизниса, пружање пореских олакшица новоформираним предузећима, подстицај извоза, технолошког развоја, обезбјеђење потребних инфраструктурних капацитета, ограничавање монопола и друго (Петковић и Берберовић, 2013, р. 252). Многе државе теже да креирају властита правила и критерије за разврставање МСП, који се разликују од стандардних статистичких дефиниција, али који су у функцији мјера економске политике. МСП опорезују се у складу са принципима посебних шема опорезивања, чиме се настоје елиминисати негативни ефекти администрирања пореза и поштовања пореских прописа са којим се суочавају МСП, а како би се ставили у равноправнији порески положај са великим предузећима. Увођење посебних шема опорезивања и пореских подстицаја, само су неке од мјера пореске политике чији је циљ побољшање економског и финансијског положаја МСП. Европска повеља о малим предузећима одобрена је 2000. године од стране Вијећа Европе (Европска комисија, 2002). Усвајањем Повеље о малим предузећима, Вијеће Европе позвало је Европску комисију и земље чланице да предузму активности којима ће подупријети и охрабрити мала предузећа у десет кључних области, укључујући и опорезивање. У области политике опорезивања, од земаља чланица се захтијева да порески системи буду прилагођени на начин да награђују успјешна предузећа, подстичу отварање нових предузећа, погодују експанзији малих предузећа и подстичу отварање радних мјеста, те да олакшавају оснивање и континуитет пословања малих предузећа, тј. наслеђивање, продају и настављање пословања.

Порески подстицаји за инвестирање имају највећи ефекат у привлачењу страних директних инвестиција у оним земљама у којима су високе пореске стопе једна од највећих препрека за инвестирање. У Републици Српској и БиХ не постоји снижена стопа пореза на добит³, не постоје пореска мировања, или тзв. порески празници који представљају изузеће од плаћања пореза на добит у одређеном временском периоду. Осим стимулативне пореске

³ За лица која се опорезују по систему прилагођеном за мале пореске обвезнике, утврђена је стопа од 2%, с тим да основица за обрачун није добит, односно разлика између опорезивих прихода и расхода који се признају као неопходни и допуштени, већ се прописана стопа примјењује на наплаћени приход. Закон о порезу на добит у Републици Српској („Службени гласник Републике Српске“ број: 91/06 и 57/12).

политике у оквиру пореза на добит, посебни поступци опорезивања, односно посебна пореска политика према МСП може имати значајан утицај на привлачење страних директних инвестиција. Посебним поступцима опорезивања МСП, државе, с једне стране, настоје неутрализовати негативне ефекте администрирања пореза и поштовања пореских прописа које она имају, како би их ставиле у равноправан порески положај у односу на већа предузећа и корпорације. С друге стране, посебни поступци опорезивања уводе се и као мјера пореске политике са циљем побољшања економског и финансијског положаја МСП. Чињеница да у некој држави постоје разни видови пореских олакшица и разни поступци опорезивања за МСП, сама по себи неће довести до раста страних директних инвестиција. Међутим, у комбинацији са другим факторима, мјерама, политикама и програмима, који утичу на конкурентност једне земље као што су: политичка стабилност, приступ финансијским средствима и др. увелико ће утицати на одлуку страних власника капитала да исти уложе у ту земљу.

Пореске олакшице или подстицаји су, како наводи Арсић (2008), мјере преференцијалног пореског третмана које државе одобравају инвеститорима с циљем стимулисања улагања капитала. Осим утицаја које пореске олакшице могу имати на раст страних инвестиција и прилива страног капитала у земљу, пореске олакшице имају велики утицај на изградњу конкурентности. Конкурентност земље је, према Гарелију (Garelli, 2009), а како наводе Максимовић и Бирчаковић (2013), област економске теорије, која анализира чињенице и политике које обликују способност земље да створи и одржи средину која ствара већу вриједност за предузећа и просперитет за њене становнике. У свјетској литератури, подстицаји у оквиру пореза на добит најчешће се дијеле на три основне групе:

- Снижена стопа пореза на добит;
- Пореска мировања или порески празници (engl. tax holidays) те,
- Олакшице по основу улагања (engl. investment incentives) у ширем смислу у које спадају разни подстицаји, као убрзана амортизација (engl. accelerated depreciation), разна умањења основице по основу улагања (engl. investment allowances) те порески кредити (engl. tax credits) (Шимовић и Жаја, 2010, р.61).

Осим наведених подстицаја у оквиру пореза на добит, постоје и разни други порески подстицаји који нису повезани са претходно споменути, као што су: могућност преноса пореског губитка, нижа стопа пореза по одбитку за одређене исплате и слично. Пореска стопа по основу пореза на добит није подстицај сама по себи, али се може сматрати подстицајем уколико је нижа или за одређене групе пореских обвезника, или за одређене врсте улагања, или у поређењу са другим земљама, нарочито са земљама у окру-

жењу. Према Минцу и Тсиополусу (Mintz и Tsiopoulos, 1995, како наводи Шимовић, 2008), релативно ниске пореске стопе могу знатније од било ког другог инструмента позитивно утицати на инвестиције, чиме се стопа пореза на добит у ту сврху представља као најједноставнији, али и најефикаснији инструмент. Пореско мировање или дословно преведено са енглеског језика порески празник, подразумеива одређени период изузећа од плаћања пореза на добит, тј. плаћање пореза на добит по стопи од 0,00% у одређеном периоду, на примјер период од три године од оснивања предузећа. Ова врста пореског подстицаја блиско је у вези са сниженом стопом пореза на добит, јер постоји варијанта плаћања пореза на добит по сниженој стопи у одређеном периоду. Убрзана амортизација врста је олакшице у оквиру пореза на добит, по основу улагања. У вези с тиме, порески обвезници могу остварити веће одбитке по основу амортизације у првој или у првим годинама искористивог вијека пословне имовине. Ова врста пореске олакшице нарочито долази до изражаја као подстицај ако се користи у комбинацији са преносом пореског губитка. Разна умањења основице по основу улагања су врста подстицаја која омогућава предузећу да одузме одређени проценат вриједности инвестиције од износа опорезиве добити у години када се инвестиција реализује. Порески кредит као врста подстицаја по основу улагања, значи одбитак од пореске обавезе. Одбитак је обично одобрен на основу дијела инвестицијских трошкова, а порески кредит на тај начин смањује пореску обавезу за одређени износ инвестицијских трошкова.

1.2. Метод готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ

Појам готовински обрачун пореске обавезе подразумеива рачуноводствени метод у складу са којим се приходи евидентирају у моменту примитка готовине, а расходи у моменту плаћања готовином. Препоруке и добре праксе Европске комисије (2008) потврђују да је примјена готовинског рачуноводства прикладнија за микро или веома мала предузећа. Принцип готовинског рачуноводства код плаћања ПДВ-а подразумеива да се ПДВ плаћа на извршену продају тек кад порески обвезник наплати потраживање, а на сличан начин користи улазни порески кредит, тј. када изврши плаћање својих обавеза према добављачу (OECD, 2009, р. 123). Измјенама Шесте директиве о ПДВ-у (Antić, 2013) омогућено је земљама чланицама Европске уније које су се определијиле за опцију готовинског обрачуна, да уведу обавезу прописивања прага за употребу овог метода. Овај праг утврђује се на сличан начин као и праг за обавезну регистрацију и улазак у систем ПДВ-а. Праг за примјену метода готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ треба да буде базиран на годишњем промету пореског обвезника. Директивом је прописана горња граница годишњег промета на

500.000,00 евра. Међутим, државама чланицама је остављена могућност да уведу већу горњу границу за примјену метода готовинског обрачуна чак до два милиона евра (Ibid., 2013; Кулиш, 2014). Износ годишњег промета за пореске обвезнике који желе да примјењују метод готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ, израчунава се у складу са одредбама члана 288. Шесте директиве.

1.3. Политике опорезивање МСП у Републици Српској

Законом о ПДВ-у уведена је обавеза и регулисан је систем плаћања пореза на додату вриједност на територији БиХ. Овим Законом нису предвиђени никакви посебни поступци опорезивања за МСП. Сви порески обвезници по основу ПДВ-а имају једнаке пореске обавезе. Законодавац се доношењем Закона о ПДВ-у у БиХ определио за потрошни облик ПДВ-а, који се примјењује по начелу крајње потрошње, тј. одредишта, а пореска обавеза се израчунава помоћу кредитног метода, што је у складу са директивама Европске уније, којим је дефинисан систем пореза на додату вриједност (Закон о порезу на додату вриједност, 2005; 2008). Према Одлуци о одређивању великих обвезника индиректних пореза за период од 2012. до 2014. године, која је објављена у Службеном гласнику БиХ, број: 13/12, статус великих обвезника индиректних пореза имају обвезници индиректних пореза чија вриједност градивног пореза на додату вриједност (збир улазног и излазног ПДВ-а) у претходној години, тј. 2011. години износи 1.700.000,00 КМ и више. Порески период за све пореске обвезнике је један календарски мјесец. Пореску обавезу сви обвезници дужни су уплатити до 10. у мјесецу по истеку пореског периода. Сви обвезници подnose ПДВ пријаве на традиционалан начин путем поштанске службе или лично у пријемним канцеларијама Управе за индиректно опорезивање. У контексту претходно наведеног, може се извући закључак да опорезивање МСП у систему ПДВ-а не познаје никакве разлике у односу на велика предузећа. Критеријум за разврставање великих обвезника индиректних пореза утврђен је на основу интерних података Управе за индиректно опорезивање о висини градивног ПДВ-а обвезника без обзира на критеријуме за разврставање предузећа по величини који су утврђени Законом о рачуноводству и ревизији („Службени гласник РС“ број: 36/09).

Законом о порезу на добит у Републици Српској („Службени гласник Републике Српске“ број: 91/06 и 57/12) дефинисан је мали порески обвезник, односно правно лице из Републике Српске које испуњава сваки од сљедећих услова током цијеле пореске године:

- да то правно лице обавља дјелатност, изузев банкарских или финансијских услуга или послова осигурања и реосигурања;

- да мали порески обвезник не запошљава више од девет радника;
- да укупан годишњи приход правног лица остварен у претходној години, по било ком основу, не прелази износ од 100.000 КМ;
- да правно лице није остварило више од 50% од свог укупног прихода од једног клијента, односно купца, или лица повезаног с тим клијентом, односно купцем;
- да удио у власништву тог правног лица имају највише два физичка лица.

Порез на добит малог пореског обвезника обрачунава се по стопи од 2% на укупан годишњи приход малог предузећа. Мали порески обвезник плаћа порез по стопи од 2% на укупан мјесечни приход у року од 10 дана по истеку мјесеца. Мали порески обвезник води књиговодство сходно књиговодственом готовинском принципу, што значи да се приход признаје када се стварно и наплати, или када постане расположив, или стављен у корист малог предузећа, а расходи настају када се плате. Порески обвезници по основу пореза на добит дужни су да воде књиге и евиденције на основу којих се утврђује основица пореза на добит. Пословне књиге и евиденције воде се по обрачунској методи, изузев малих предузећа, која воде пословне књиге и евиденције по принципу благајне (готовински).

Законом о порезу на добит у Републици Српској, пореским обвезницима дозвољава се умањење пореске основице за улагање у производњу и за запошљавање. Обвезник који на територији Републике Српске изврши улагање у опрему, постројења и непокретности за обављање властите регистроване производне дјелатности, има право на умањење пореске основице за вриједност извршеног улагања. Министар финансија у Влади Републике Српске доноси рјешење којим утврђује списак дјелатности које се сматрају производном дјелатношћу. Порески обвезник који у једној календарској години запосли најмање 30 нових радника на неодређено вријеме, има право на умањење пореске основице за износ плаћеног пореза на доходак и доприноса за те раднике. Право на умањење пореске основице порески обвезник може остварити уколико запосли раднике који се налазе на евиденцији Завода за запошљавање Републике Српске. Како наводи Паић (2015), пореска пријава представља извјештај који порески обвезник доставља Пореској управи Републике Српске о оствареним приходима, извршеним расходима, добити, имовини и другим чињеницама од значаја за утврђивање пореске обавезе. Начин подношења пореских пријава Пореској управи Републике Српске дефинисан је Правилником о поступку и начину подношења пореских пријава („Службени гласник Републике Српске“ број: 37/12). Пореска пријава подноси се на обрасцима и у роковима утврђеним прописом којим се уређује обавеза плаћања одређене врсте пореза организационој једини-

ци Пореске управе Републике Српске код које је порески обвезник, односно подносилац пријаве регистрован. Све пореске пријаве по основу директних пореза подносе се у писаној форми, на унапријед прописаним обрасцима лично или путем поштанске службе. Изузеће од претходно наведеног је мјесечна пријава пореза по одбитку, образац 1002, коју подноси исплатиоц дохотка односно уплатиоц доприноса, а која се обавезно подноси у електронском облику од стране предузећа која имају 15 или више запослених (обвезника доприноса), а за предузећа са мање од 15 запослених остављена је могућност избора електронског или традиционалног достављања путем поштанске службе. Према Салапури (2014), а како наводе Џакула и Данон (2015), фирме у БиХ да би пословале у оквиру закона, морају се придржавати више од 20 закона у вези са фискалним и парафискалним давањима, те више од 30 закона који прописују казнене одредбе, а током године у обавези су на разне адресе да доставе око 150 различитих пријава и образаца.

У вези са пореским окружењем у којем послују МСП у домену директних пореза, а првенствено пореза на добит, чињеница је да привредни субјекти из Републике Српске имају веома ограничене и мале могућности за коришћење пореских олакшица, тј. заступљене су само двије могућности (улагање у опрему и запошљавање нових радника). Право на коришћење претходно наведених пореских олакшица имају сви порески обвезници пореза на добит, без обзира на њихову величину. МСП је веома тешко за послати нових 30 радника да би испунили право на коришћење пореске олакшице по том основу.

2. Емпиријско истраживање

Истраживање за потребе овог рада спроведено је у периоду од 14.09.2014. године до 17.01.2015. године на територији од 5 градова и 16 општина у Републици Српској на узорку од 199 МСП. Међуусловљеност политике опорезивања и раста и развоја МСП предмет је анализе овог рада. Основна сврха овог истраживања јесте сагледавање међуусловљености политика опорезивања и раста и развоја МСП и развоја предузетништва у Републици Српској и постојања и примјене пореских олакшица и подстицаја у оквиру директних пореза и примјене посебних шема и поступака опорезивања у области политике индиректног опорезивања. За потребе истраживања спровели смо квантитативно истраживање користећи упитник у онлајн (online, енг.) верзији, штампаној верзији и упитник у верзији вордовога документа. Користили смо метод случајног узорка. Питања смо дефинисали као затворена, питања са више понуђених одговора, као и питања на која су тражена мишљења испитаника, а која су остављена као отворена.

2.1. Истраживачки узорак

За квалитет истраживања веома је битна репрезентативност узорка. Због тога смо тежили да методом случајног узорка буду прикупљени упитници из највећег могућег броја општина и градова у Републици Српској. Користећи 60 питања мјерили смо ставове испитаника и испитивали чињенице. Првобитни упитник састојао се од 62 питања. Након фазе тестирања упитника⁴ уважене су одређене сугестије тестираних испитаника, те су четири питања преформулисана на начин да су промијењене формулације понуђених одговора, док су два питања у потпуности избрисана. Испитаници који су власници или руководиоци предузећа самостално су попуњавали упитник, који је креиран на начин да се може попуњити у интервалу од 10 до 15 минута. Упитнике смо испитаницима у великој већини случајева слали и-мејлом, док је мали број упитника дистрибуисан у штампаној верзији.

2.2. Резултати истраживања

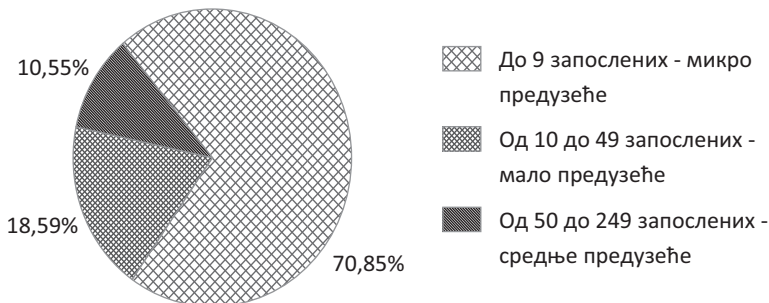
Подаци су прикупљани помоћу линка који је одговоре смјештао у базу података у оквиру сегмента google docs (google drive) на корисничком налогу gmaila. Упитнике који су попуњени у ворду (Word) или на штампаним обрасцима самостално смо уносили у базу података. Добијене податке смо „експортирали“ у екселове табеле и анализирали их. План истраживања односио се на: истраживање литературе и осталих релевантних извора с циљем доласка до неопходних информација и података, провођење упитника, а затим и статистичку обраду добијених података, графичку, табеларну и сликовну интерпретацију.

2.2.1. Основни подаци о испитаницима

У првом дијелу упитника, од испитаника смо тражили одговоре на питања о називу, сједишту, години оснивања, организационом облику и власничкој структури предузећа. Осим претходно наведеног, прикупили смо и податке о: власничкој структури предузећа, броју запослених радника, степену образовања власника, познавању пореских прописа, похађању обука и семинара, проналажењу радне снаге која познаје пореске прописе, постојању консултантских кућа за пружање подршке МСП и услуга у вези са прописима који регулишу директне и индиректне порезе, те о цијени и квалитету ових услуга. У узорку доминирају предузећа у приватном власништву (94,97%), затим јавна предузећа (3,02%), предузећа у мјешовитом

⁴ Упитник је тестиран на шест испитаника (Бања Лука (3), Кнежево (1), Добој (1) и Вишеград (1)) (прим. аут.).

власништву (1,51%), те јавне установе (0,50%). Када је у питању број запослених радника у предузећима која су учествовала у узорку, примјећујемо да 70,85% испитаника има мање од девет радника, тј. припада категорији микро предузећа. Подаци о предузећима, према броју запослених радника, приказани су у графичком приказу испод.

Графички приказ број 1. Структура предузећа према броју запослених радника.
 Извор: аутори

У 70,35% узоркованих предузећа, власник предузећа не посједује диплому високошколске установе из области економије или менаџмента, а само 29,65% испитаника је одговорило потврдно на ово питање. На питање о посједовању довољног знања из области пореске политике, узоркована предузећа су одговорила на следећи начин:

Табела број 1.

Познавање пореских прописа испитаника

Одговор	Број предузећа	% учешћа
Дјелимично сам упознат са пореским прописима	71	35,68
Познајем пореске прописе из области директних и индиректних пореза	67	33,67
Уопште не познајем пореске прописе	55	27,64
Познајем само прописе у вези са директним порезима	6	3,02
Укупно	199	100,00

Извор: аутори

У овом дијелу битно је напоменути да 27,64% узоркованих предузећа уопште не познаје пореске прописе, што је веома висок проценат. Такође, 35,68% испитаника навело је да су дјелимично упознати са пореским прописима. Веома низак проценат, односно 3,02% испитаника познаје само

прописе у вези са директним порезима, док 33,67% познаје пореске прописе из области директних и индиректних пореза. Одговори испитаника на питање да ли су спремни да похађају обуке и семинаре како би употпунили знања која су потребна за поштовање пореских прописа, представљени су у табели испод.

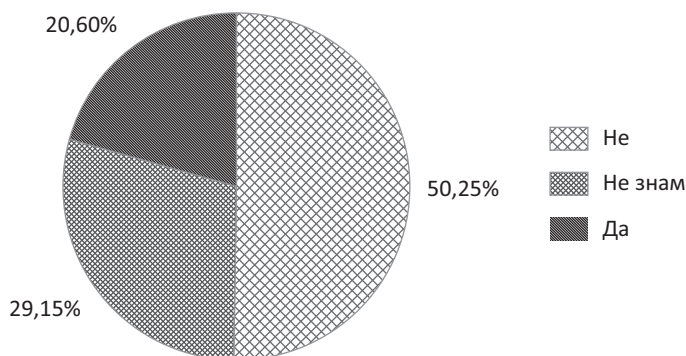
Табела број 2.

Сиремност испитаника на похађање семинара

Одговор	Број предузећа	% учешћа
Да, ако је семинар бесплатан и организован од стране Пореске управе Републике Српске, Управе за индиректно опорезивање, Савеза рачуновођа и ревизора Републике Српске или Привредне коморе Републике Српске	103	51,76
Не	42	21,11
Да, уколико је цијена семинара прихватљива	36	18,09
Да, без обзира на цијену	18	9,05
Укупно	199	100,00

Извор: аутори

Анализирајући одговоре на питање када су испитаници посљедњи пут били на некој обуци или семинару и на којој, учили смо да је највећи број њих присуствовао Конгресу рачуновођа и ревизора, који је организовао Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске у септембру 2014. године, те тзв. семинарима континуиране едукације, које је организовао Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске у јуну 2014. године. Одговори на питање: Сматрате ли да се у Вашем граду или регији нуди довољно одговарајућих семинара и обука у вези са примјеном и поштовањем пореских прописа, представљени су у графичком приказу испод.

Графички приказ број 2. Мишљење испитаника о доступности пореских семинара и обука. Извор: аутори

Само 29,15% испитаника на тржишту радне снаге може пронаћи одговарајући кадар за пословање који познају пореске прописе, док 35,18% испитаника не може. С друге стране, 35,68% испитаника не зна да ли може пронаћи одговарајући кадар за своје пословање. Чак 73,87% испитаника не познаје консултанте или консултантске куће за пружање подршке за МСП у Републици Српској, док је само 26,13% испитаника потврдно одговорило на ово питање. Само 15,08% испитаника користи услуге наведених консултаната или консултантских кућа, док 84,92% испитаника не користи ове услуге. Само 11,06% испитаника потврдно је одговорило на питање о постојању консултантске агенције која пружа услуге само из области директних и индиректних пореза у њиховом граду (општини), док је 42,71% испитаника одговорило да не постоји, а 46,23% да не зна да постоји. Веома низак проценат испитаника, односно 17,59%, користи услуге пореских савјетника, док 82,41% испитаника не користи ову врсту услуга. Анализом одговора на питање који су разлози због којих узоркована МСП не користе услуге пореских савјетника, дошли смо до података које представљамо у табели испод.

Табела број 3.

Разлози некористићења услуга пореских савјетника

Одговор	Број предузећа	% учешћа
По мом мишљењу, на тржишту не постоје квалитетни порески савјетници	107	53,77
Нису ми потребни порески савјети	36	18,09
Услуге савјетника су прескупе	26	13,07
Књиговођа је задужен за те послове	20	10,05
Нема их	6	3,02
Не знам	1	0,50
Није ми познато да ли уопште постоје	1	0,50
Услуге пореских савјетника надлежних за консултантске услуге пореским обвезницима	1	0,50
Зар их има	1	0,50
Укупно	199	100,00

Извор: аутори

Више од половине, тј. 53,77% испитаника истиче да, по њиховом мишљењу, на тржишту не постоје квалитетни порески савјетници, док је 18,09% испитаника истакло да им нису потребни порески савјети, 13,07% да су услуге савјетника прескупе, а 10,05% да је за те послове задужен књиговођа.

2.2.2. Испињавање пореских обавеза

У другом дијелу упитника, од испитаника смо тражили одговоре на питања о: сложености испуњавања пореских обавеза, постојању пореских олакшица у оквиру пореза на добит, висини пореске стопе пореза на добит, ограничењима у развоју пословања у сфери пореске политике, користима од електронског подношења ПДВ пријава, времену потребном за наплату потраживања и плаћање пореских обавеза, употреби компензација у пословању, вођењу пословних књига и квалитету рачуноводственог софтвера. Спроведећи наше истраживање, испитаницима смо поставили и питање: да ли је, према њиховом мишљењу, администраирање пореза компликовано и скупо, а одговори су представљени у табели испод.

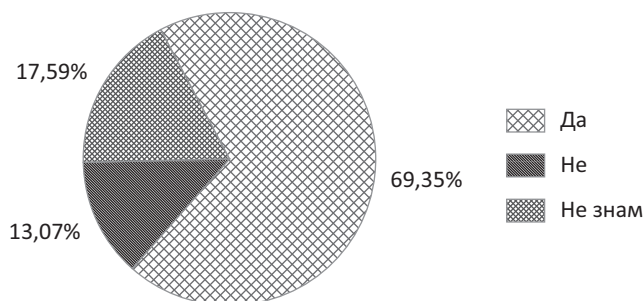
Табела број 4.

Мишљење испитаника о администраирању пореза

Одговор	Број предузећа	% учешћа
Да	187	93,96
Не	12	6,03
Укупно	199	100,00

Извор: аутори

Битно је нагласити да 93,96% испитаника сматра да је администраирање пореза *компликовано и скупо*, док само 6,03% испитаника сматра супротно. Чак 69,35% испитаника одговорило је да би ишло у прилог њиховом пословању ако би пореске пријаве за ПДВ подносили електронски, док 13,07% сматра да им претходно наведено не би користило, а 17,59% њих је одговорило да не зна одговор на ово питање, што се може видјети из графичког приказа испод.

Графички приказ број 3. Мишљење испитаника о електронском подношењу ПДВ пријава. Извор: аутори

Велика већина испитаника, тј. њих 92,96%, сматра да су порески прописи који су тренутно на снази, сложени и компликовани, док само 7,04% не сматра претходно наведено. Одговори на ово питање представљени су у табели испод.

Табела број 5.

Сложеност пореских прописа

Одговор	Број предузећа	% учешћа
Да	185	92,96
Не	14	7,04
Укупно	199	100,00

Извор: аутори

Више од половине, или 51,26% испитаника не зна да у Републици Српској постоје пореске олакшице у оквиру пореза на добит, док је 48,74% њих упознато са постојањем пореских олакшица. Наиме, 69,35% испитаника сматра да је стопа пореза на добит висока, док само 30,65% сматра супротно. Већина испитаника, тј. њих 85,93%, сматра да би ишло у прилог њиховом пословању ако би у прве три године од оснивања стопа пореза на добит била нижа, док само 14,07% сматра супротно. Од укупног броја испитаника, њих 84,42% одговорили су да им је потребно више од 30 дана да наплате своја потраживања, док је 38,69% испитаника одговорило да им треба више од 30 дана да плате своје пореске обавезе. Нешто више од половине испитаника, тј. њих 50,75%, врши компензације са пословним партнерима, док преосталих 49,25% не користи компензације у свом пословању. Од испитаника смо тражили и одговор на питање шта представља највеће ограничење у њиховом развоју. Имали су могућност да изаберу највише пет од понуђених осамнаест одговора. Са оцјеном 1 означавају су највеће ограничење, а са оцјеном 5 најмање ограничење развоју пословања. Прва ограничења по приоритетима са просјеком оцјена од 1,92 и 2,07 су отежана наплата потраживања од купаца и обавеза плаћања ПДВ-а без обзира на то да ли је наплаћена излазна фактура. Ова два ограничења, те висока и јединствена стопа ПДВ-а са оцјеном 2,36, високе стопе пореза и доприноса на плате радника са оцјеном 2,12 и мјесечно достављање пореских пријава са оцјеном 2,37 представљају највеће ограничење развоју МСП, који снажно утичу на ликвидност МСП, те способност извршавања финансијских, а тиме и пореских обавеза.

Табела број 6.
Ограничења у развоју пословања

Ограничења у развоју предузећа	Број одговора	Просјечна оцјена
Отежана наплата потраживања од купаца	129	1,92
Обавеза плаћања ПДВ-а без обзира на то да ли је наплаћена излазна фактура	153	2,07
Високе стопе пореза и доприноса на плате радника	164	2,12
Висока и јединствена стопа ПДВ-а	106	2,36
Мјесечно достављање пореских пријава	79	2,37
Компликована и сложена пореска администрација	131	2,39
Негативан утицај свјетске економске кризе	82	2,39
Јака конкуренција у привредној грани у којој послује предузеће	83	2,42
Висока стопа пореза на добит	86	2,58
Слаба заступљеност пореских олакшица у оквиру пореза на добит	103	2,59
Компликоване законске процедуре које регулишу рад и пословање предузећа	84	2,74
Недовољна заступљеност пореских савјетника	55	2,87
Прецијењене услуге пореских савјетника	53	2,89
Недовољне обуке и семинари из пореских прописа	53	2,89
Прецијењене услуге набавке рачуноводственог софтвера	52	2,94
Скупе и компликоване процедуре добијања кредита код пословних банака	79	2,95
Непознавање пореске политике и пореских прописа	71	3,03

Извор: аутори

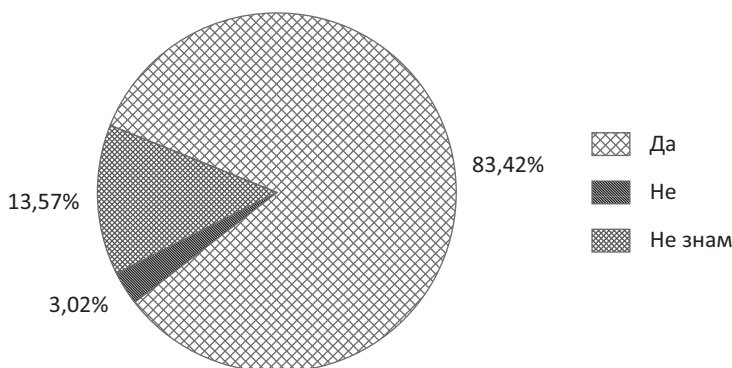
Више од половине, тј. 69,35% испитаника нема стално запосленог радника који је одговоран за књиговодство у њиховом предузећу, док само 30,65% испитаника има. Чак 74,37% испитаника одговорили су потврдно на питање да ли књиговодствене услуге за њихово предузеће обавља књиговодствена агенција, док је 25,63% испитаника негативно одговорило на ово питање. Од укупног броја испитаника, њих 67,34% задовољни су услугама књиговодствене агенције, док је 9,55% незадовољно, а 23,12% испитаника није одговорило на ово питање. Разлози незадовољства услугама књиговодствене агенције су квалитет пружених услуга (7,04%), затим цијена (2,51%) и недовољна посвећеност клијенту (0,50%). Мање од половине, тј. 41,21%, испитаника је извршило набавку рачуноводственог софтвера за књиговодствене послове, док 54,27% њих није извршило набавку, а само 4,52% није одговорило на ово питање. Од укупног броја испитаника, њих 41,21% су задовољни софтвером који користе, док је само 10,55% испитаника незадовољно, а 48,24% није одговорило на ово питање. Неки од разлога незадовољства рачуноводственим софтвером су квалитет (3,52%), квалитет и цијена (6,03%), цијена (1,51%).

2.2.3. Обрачун пореза на додату вриједност

У трећем дијелу упитника тражили смо одговоре на питања у вези са коришћењем права на порески кредит и поврат по основу ПДВ-а, пореском периоду за обрачун ПДВ-а, узимању кредита од финансијских институција за измирење пореских обавеза, подношењу захтјева за одгођено или плаћање пореских обавеза у ратама и користима од увођења готовинског метода обрачуна ПДВ обавезе.

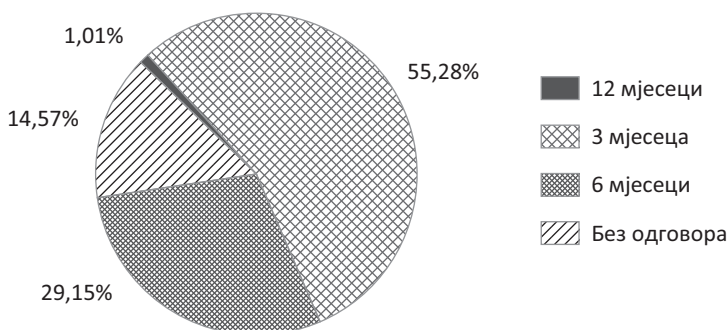
Од укупног броја испитаника, њих 85,93% уписано је у Јединствени регистар обвезника индиректних пореза по основу обавезе за ПДВ, док 11,06% није у регистру, а 3,02% не зна да ли је уписано у регистар. Више од половине испитаника, њих 65,33%, сматра да би допринијело њиховом пословању када би порески период за обрачун пореске обавезе за ПДВ био три мјесеца умјесто садашњег једног мјесеца. Чак 92,96% испитаника у законском року измирује своје редовне пореске обавезе, док 7,04% не испуњава ову законску обавезу на вријеме. Међутим, овдје треба напоменути на спремност испитаника да искрено одговоре на ово питање. Само 14,57% испитаника одговорило је потврдно на питање да ли узима кредите код финансијских институција да би измирили своје пореске обавезе. Само 5,53% предузећа из узорка је подносило захтјев Пореској управи Републике Српске или Управи за индиректно опорезивање за одгођено плаћање дуга или плаћање у ратама. Од укупног броја предузећа из узорка, само 1,51% тренутно има одобрење од пореских управа за одгођено плаћање дуга или плаћање у ратама. Право на порески кредит код Управе за индиректно опорезивање до сада је користило 47,74% испитаника, док је 52,26% негативно одговорило на ово питање. Порески кредит је искоришћен за намирење пореских обавеза од стране 33,17% испитаника, док је за 20,60% испитаника извршен поврат неискоришћеног пореског кредита након истека рока од шест мјесеци. Захтјев за поврат ПДВ-а подносило је само 30,65% испитаника. Поврат ПДВ-а извршен је у законском року (ако сте претежни извозник у року од 30 дана од дана подношења ПДВ пријаве, или ако нисте претежни извозник у року од 60 дана по истеку рока за предају ПДВ пријаве) за 26,63% предузећа из узорка, док за само 7,54% испитаника то није био случај. За 3,02% испитаника извршен је поврат затезне камате у случају неизвршења поврата ПДВ-а у законском року, док је 16,58% испитаника негативно одговорило на ово питање. Рокови за наплату потраживања од купаца дужи су од рокова плаћања обавеза према добављачима код 74,37% предузећа из нашег узорка, док је 25,63% испитаника негативно одговорило на ово питање. Већина испитаника, тј. 83,42%, сматра да би допринијело њиховом пословању ако би плаћали ПДВ на принципу наплаћене реализације, тј. по наплати фактуре, док 3,02% не сматра претходно наведено, а 13,57% испи-

таника одговорило је са „не знам“ на ово питање, што је представљено на графичком приказу испод.

Графички приказ број 4. Допринос од плаћања ПДВ-а након наплаћених фактура. Извор: аутори

Више од половине, тј. 55,28% испитаника сматра да би рок од три мјесеца за наплату потраживања и плаћање ПДВ-а допринио побољшању њихове ликвидности, док 29,15% сматра да би у прилог њиховом пословању ишао рок од шест мјесеци, док 14,57% испитаника предлаже рок од 12 мјесеци. Само 1,01% испитаника није одговорило на ово питање, што је представљено у графичком приказу испод.

Графички приказ број 5. Приједлог рока за наплату потраживања и плаћање ПДВ-а. Извор: аутори

Одговори на питање: На који начин би увођење плаћања обавезе за ПДВ након наплате фактура допринијело Вашем пословању, представљени су у табели испод.

Табела број 7.

Дојринос који испитаници виде од увођења пошовинској обрачуна ПДВ-а

Одговор	Број предузећа	% учешћа
Повећањем промета	101	50,75
Повећањем услужног асортимана	31	15,58
Без одговора	23	11,56
Повећањем услужног асортимана, повећањем промета	14	7,04
Повећањем производног асортимана	12	6,03
Лакшим измиривању осталих обавеза	4	2,01
Повећањем услужног асортимана	4	2,01
Повећањем производног асортимана, повећањем промета	3	1,51
Повећањем производног асортимана, повећањем услужног асортимана, повећањем промета	2	1,01
Лакшим измирењем доспјелих обавеза	1	0,50
Одразило би се на ликвидност, а други ефекти не би изостали	1	0,50
Смањило би финансијске потешкоће приликом плаћања ПДВ-а	1	0,50
У сваком погледу	1	0,50
Већа ликвидност, мање обавезе према банкама	1	0,50
Укупно	199	100,00

Извор: аутори

Највише испитаника (50,75%) сматра да би увођење плаћања обавезе за ПДВ након наплате фактура довело до повећања промета, затим 15,58% испитаника сматра да би дошло до повећања услужног асортимана, 7,04% испитаника је одговорило да би дошло и до повећања промета и до повећања услужног асортимана, 6,03% испитаника сматра да би дошло до повећања производног асортимана и тако даље.

2.3. Провјера хипотеза

У раду смо поставили једну главну и три помоћне хипотезе. Главна истраживачка хипотеза гласи: Увођењем готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ за одређену категорију МСП, те снижене стопе пореза на добит и повећање олакшица и подстицаја у оквиру директних пореза, допринеће напретку привреде Републике Српске који ће се манифестовати кроз раст запослености, повећан привредни раст и раст домаћих и страних инвестиција. Тестирање хипотеза извршено је на основу резултата спроведеног истраживања и одређених искустава других земаља која су презентована у литератури.

2.3.1. Прва помоћна хипотеза (X1)

Прва помоћна хипотеза (X1) гласи: Образовање предузетника и коришћење консултантских услуга од стране пореских савјетника у вези са пријемом прописа који регулишу област директних и индиректних пореза у првим годинама постојања малих и средњих ентитета омогућиће прелазак предузећа у више фазе животног циклуса предузећа. Анализом резултата истраживања утврдили смо да је образовање предузетника на веома ниском нивоу, односно власници предузећа, који су најчешће и менаџери у њима, немају формално образовање из економске области, нису уопште или су само дјелимично упознати са пореским прописима, да само у неким градовима постоје док у већини нема пореских савјетника и консултантских агенција. У складу са претходно наведеним резултатима истраживања, прва помоћна хипотеза је потврђена, односно образовање предузетника и упознавање са пореским прописима ће довести до унапређења пословања предузећа и до преласка у више фазе животног циклуса предузећа, будући да неиспуњавање пореских обавеза, што из незнања или из немара, сигурно може угрозити опстанак, развој и раст предузећа.

2.3.2. Друга помоћна хипотеза (X2)

Друга помоћна хипотеза (X2) гласи: Увођењем једноставнијих процедура администрирања пореских пријава за мале и средње ентитете биће смањени административни трошкови којима су изложени ови ентитети, што ће се одразити на побољшање успјешности њиховог пословања. Другу помоћну хипотезу доказујемо на основу емпиријских резултата истраживања, конкретно, на основу ставова испитаника о процедурама за поштовање пореских обавеза. Анализом резултата емпиријског истраживања утврдили смо да је испуњавање обавеза по основу пореских прописа компликовано и скупо, да су порески прописи компликовани, да су пореске стопе високе, да пореске олакшице нису довољно заступљене те да би увођење метода готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ сигурно довело до побољшања услова пословања МСП. У складу са претходно наведеним резултатима истраживања, друга помоћна хипотеза је потврђена односно увођење једноставнијих процедура администрирања пореза и електронског подношења пореских пријава за мале и средње ентитете ће довести до побољшања успјешности њиховог пословања.

2.3.3. Трећа помоћна хипотеза (X3)

Трећа помоћна хипотеза (X3) гласи: Мали и средњи ентитети, који нису у систему ПДВ-а, имаће позитиван утицај на своје пословање ако добро-

вољно уђу у систем ПДВ-а, што се огледа кроз однос са купцима у смислу пораста продаје те остварења права на одбитак, тј. поврат улазног пореза под условом да набавку врше од регистрованих пореских обвезника. Трећу помоћну хипотезу доказали смо на основу емпиријских резултата истраживања, конкретно, на основу ставова испитаника који су у систему ПДВ-а о коришћењу права на порески кредит и поврат ПДВ-а, који настаје као разлика улазног ПДВ-а плаћеног на набавке добара и излазног ПДВ-а обрачунаог на остварени промет. Процедуре и услови за одбитак улазног ПДВ-а су дефинисане законским и подзаконским актима, који регулишу ову област. Такође, веома је важно напоменути да је одбитак улазног ПДВ-а једна од основних карактеристика ПДВ система те да је у интересу сваком пореском обвезнику да набавке добара и услуга врши од других ПДВ обвезника, а не од лица која нису ПДВ обвезници, јер у том случају пропушта да искористи право на одбитак улазног ПДВ-а. Такође, свако лице које се упише у Јединствени регистар обвезника индиректних пореза и тиме постане обвезник ПДВ-а има право на пропорционални одбитак улазног пореза на добра, која има на залихама која су стечена или увезена прије регистрације за ПДВ сразмјерно оствареном промету након уписа у Јединствени регистар обвезника индиректних пореза.

2.3.4. Главна хипотеза (H0)

Након провјере помоћних хипотеза, које су прихваћене као истините, и главна хипотеза H0: Увођењем готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ за одређену категорију МСП, те снижене стопе пореза на добит и повећање олакшица и подстицаја у оквиру директних пореза допринијеће напретку привреде Републике Српске који ће се манифестовати кроз раст запослености, повећан привредни раст и раст домаћих и страних инвестиција, прихваћена је као истинита. Главна истраживачка хипотеза потврђена је прегледом литературе и доступних истраживања о новим пореским политикама и праксама опорезивања МСП у земљама Европске уније, OECD-а и нашег ближег окружења, као и резултатима истраживања фактора у сфери пореске политике, који успоравају и демотивишу опстанак, раст и развој малих и средњих предузећа у Републици Српској. Резултати истраживања, који су нас определијели на прихватање главне хипотезе као истините су следећи:

- Већина испитаника, тј. 83,42%, сматра да би допринијело њиховом пословању ако би плаћали ПДВ на принципу наплаћене реализације, тј. по методу готовинског обрачуна.
- Највише испитаника (50,75%) сматра да би увођење готовинског обрачуна обавезе за ПДВ довело до повећања промета, затим 15,58% испи-

таника сматра да би дошло до повећања услужног асортимана, 7,04% испитаника је одговорило да би дошло и до повећања промета и до повећања услужног асортимана, 6,03% испитаника сматра да би дошло до повећања производног асортимана и тако даље.

- Више од половине испитаника, њих 65,33%, сматра да би допринијело њиховом пословању када би порески период за обрачун пореске обавезе за ПДВ био три мјесеца уместо садашњег једног мјесеца.
- Чак 69,35% испитаника сматра да је стопа пореза на добит висока.
- Већина испитаника, тј. њих 85,93%, сматра да би ишло у прилог њиховом пословању ако би у прве три године од оснивања стопа пореза на добит била нижа.
- Од укупног броја испитаника њих 84,42% одговорили су да им је потребно више од 30 дана да наплате своја потраживања, док је 38,69% испитаника одговорило да им треба више од 30 дана да плате своје пореске обавезе.
- Прва ограничења у развоју пословања МСП у Републици Српској по приоритетима са просјеком оцјена од 1,92 и 2,07 су отежана наплата потраживања од купаца и обавеза плаћања ПДВ-а без обзира на то да ли је наплаћена излазна фактура. Ова два ограничења те висока и јединствена стопа ПДВ-а са оцјеном 2,36, високе стопе пореза и доприноса на плате радника са оцјеном 2,12 и мјесечно достављање пореских пријава са оцјеном 2,37 представљају највеће ограничење развоју МСП, који снажно утичу на ликвидност МСП те способност извршавања финансијских обавеза, а тиме и пореских обавеза.

3. Дискусија

Вођени резултатима истраживања и провјером помоћних хипотеза, закључили смо да би увођење готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ и кварталног те електронског подношења пореских пријава за ове ентите, те снижене стопе пореза на добит и повећање олакшица и подстицаја у оквиру директних пореза, допринијело напретку привреде Републике Српске, који ће се манифестовати кроз раст запослености, повећан привредни раст и раст домаћих и страних инвестиција. У наставку рада упоредићемо истраживањем добијене резултате са резултатима сличних емпиријских истраживања у окружењу и свијету. Позитивна искуства других земаља могу послужити као примјери на основу којих би могао бити унапријеђен систем опорезивања МСП у Републици Српској.

3.1. Поређење добијених резултата са резултатима сличних истраживања

На дан 04.05.2015. године, према извјештају о блокираним рачунима у Регистру трансакцијских рачуна Централне банке Босне и Херцеговине, укупан број блокираних рачуна износи 68.416, а број фирми које имају бар један блокиран рачун је 42.435. Овај извјештај се објављује на основу Одлуке Управног вијећа Централне банке БиХ број: 96/12 од 04.10.2012. На дан 05.01.2015. године укупан број блокираних рачуна износио је 67.830, а број фирми које су имале бар један блокиран рачун био је 41.834. Упоређујући податке из ова два извјештајна периода закључујемо да је број блокираних трансакцијских рачуна, као и број фирми који имају бар један блокиран трансакцијски рачун у порасту. У Јединственом регистру трансакцијских рачуна на крају 2013. године били су похрањени подаци о 279.511 трансакцијских рачуна, од чега 214.686 активних и 64.825 блокираних рачуна (Централна банка БиХ, 2013, р. 49). Од 3,57 милијарди КМ нових одобрених кредита предузећима у 2013. години, чак 60% су краткорочни кредити, наведено је у извјештају Централне банке БиХ за 2013. годину.

Ово указује на проблеме краткорочне ликвидности предузећа, о чему свједочи и повећање броја блокираних рачуна у БиХ о којима ЦББиХ редовно извјештава, као и све већи износ ненаплаћених потраживања између привредних субјеката, који се премоштавају овим задужењима (Централна банка БиХ, 2013, р. 25).

Анализирајући податке о задужености привредних субјеката (приватних предузећа и друштава) у Републици Српској кроз узимање кредита од банкарских институција у Републици Српској дошли смо до сазнања да они имају стални тренд раста од 2004. па до 2013. године. Према званичним извјештајима Агенције за банкарство Републике Српске, задуженост привредних субјеката у Републици Српској од 2004. до 2013. године расте из године у годину. Узимање и раст кредита и задужености привредних субјеката показује стање финансијске нестабилности ових субјеката. Предузећа са значајно високим степеном задужености губе финансијску флексибилност, могу имати проблеме при проналажењу нових инвеститора, најчешће имају угрожену ликвидност, а могу се суочити и са ризиком банкрота. Подаци о пласираним кредитима су преузети из званичних годишњих публикација Агенције за банкарство Републике Српске, те узимају у обзир само кредите узете код банака којима је дозволу за рад дала Агенција за банкарство Републике Српске.

Графички приказ број 6. Износ кредита приватним предузећима и друштвима у Републици Српској од 2004. до 2013. године. Извор: Адаптирано из годишњих извјештаја о пословању банкарског сектора, Агенција за банкарство Републике Српске, доступно на <http://www.abrs.ba/publikacije/publikacije.htm>

Из претходног графичког приказа јасно произлази закључак да је износ узетих кредита приватних предузећа и друштава у Републици Српској на дан 31.12.2013. године порастао за 314,92 % у односу на 31.12.2004. године. Чињеница да износ дуговања приватних предузећа у Републици Српској има стални тренд раста, потврђује сумњу да ови субјекти имају финансијске потешкоће, које се огледају у немогућности одржавања ликвидности и солвентности.

Да би била повећана конкурентност привреде земаља у транзицији, смањена незапосленост, повећане стране инвестиције и омогућен привредни раст, потребно је пронаћи начин како адекватно спровести опорезивање МСП увођењем метода за утврђивање пореске обавезе за ПДВ који се примјењују у земљама Европске уније и омогућити им приступ широком спектру пореских олакшица и подстицаја у оквиру директних пореза.

Према Кулиш (2014), укупно 19 земаља чланица Европске уније, укључујући и нама сусједну Републику Хрватску, има уведен готовински метод обрачуна пореске обавезе за ПДВ са различитим захтјевима у вези са испуњавањем услова за коришћење овог метода. Овај метод од 01.01.2013. године у примјени је и у Србији. Исти аутор наводи да је у већини земаља примарни услов за примјену овог метода годишњи праг промета, који се креће

од 45.000 евра у Пољској до 2.000.000 евра у Шпанији, Ирској, Италији и Малти. Како наводи Антић (2013), многобројне емпиријске студије указују да МСП сматрају администрирање ПДВ-а једнако комплексним, као и администрирање пореза на доходак. Такође, исти аутор (Антић, 2013) наводи да други закључак спроведених истраживања указује на непропорционално веће трошкове поштовања ПДВ прописа које имају мала и средња предузећа у односу на велика предузећа.

Основна сврха увођења метода готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ је пружање подршке и олакшања у испуњавању пореских обавеза за МСП. На интернету је доступан велики број новинских и стручних чланака о увођењу готовинског метода обрачуна пореске обавезе за ПДВ у појединим земљама. У табели број 8. представљен је преглед података о прагу за упис у регистар обвезника ПДВ-а, врсти, тј. методу обрачуна пореске обавезе за ПДВ, пореском периоду, року за подношење ПДВ пријаве и плаћање пореске обавезе у неким земљама чланицама ОЕСД-а.

Табела број 8.

Порез на додату вриједност: Регистрација, плаћање и обавезе подношења пријава (адаптирано из ОЕСД, 2013, р. 315, прев. ауш.)

Земља	Праг за регистрацију	Метод за утврђивање пореске обавезе (обрачунски, готовински или посебан)	Нормални период подношења пријава и плаћања пореских обавеза (тј. учесталост подношења и период за подношење и плаћање након истека пореског периода)
Аустрија	ЕУР 30.000	Обрачунски (готовински метод је дозвољен за одређене врсте малих предузећа)	Велики: мјесечно, 45 дана по истеку периода; МСП: квартално, 45 дана по истеку периода
Белгија	ЕУР 5.580	Обрачунски (готовински метод је дозвољен под одређеним условима, паушални метод)	Велики и одређена прописана предузећа: мјесечно, 20 дана по истеку периода; Остали: квартално (са мјесечним ратама), 20 дана по истеку квартала
Чешка	CZK 1 милион (у посљедњих 12 мјесеци)	Обрачунски	Велики са годишњим прометом више од 10 милиона CZK мјесечно, 25 дана по истеку периода, Мали: квартално, 25 дана по истеку периода
Данска	DKK 50.000	Обрачунски	Велики: мјесечно, 25 дана по истеку периода, МСП: квартално, 40 дана по истеку квартала; Веома мали: полугодишње, два мјесеца по истеку
Естонија	EEK 250.000	Обрачунски (посебне шеме за путничке агенције, продаја дрвене грађе и коришћена добра)	Мјесечно, 20 дана по истеку периода
Финска	ЕУР 8.500	Обрачунски	Велики и МСП мјесечно до 7. или 12. у текућем мјесецу за претходни. Примарна производња и умјетници годишње.

Земља	Праг за регистрацију	Метод за утврђивање пореске обавезе (обрачунски, готовински или посебан)	Нормални период подношења пријава и плаћања пореских обавеза (тј. учесталост подношења и период за подношење и плаћање након истека пореског периода)
Француска	ЕУР 81.500 (ЕУР 32.600 за пружаоце услуга)	Обрачунски (поједностављени поступци за прописана предузећа, одређен праг промета)	Велики: мјесечно у року 15/24 дана; МСП: квартално у року 15/24 дана
Њемачка	ЕУР 17.500 остварени промет и ЕУР 50.000 очекивани промет	Обрачунски (готовински метод дозвољен у одређеним случајевима, нпр. годишњи промет не виши од 500.000 ЕУР)	Подношење: Квартално (углавном), годишње ако порез у претходној години није био већи од 1.000 ЕУР, мјесечно ако порез у претходној години није био већи од 7.500 ЕУР. Плаћање: у року од 10 дана по истеку периода за подношење
Мађарска	0	Обрачунски	Подношење: Мјесечно - ако је извршени поврат ПДВ ≥ 1 милион HUF; Квартално - ако је извршени поврат ПДВ $\geq 0,25$ милиона HUF; Годишње - ако је извршени поврат ПДВ $\geq 0,05$ милиона HUF. Плаћање у року од 20 дана по истеку периода
Ирска	(ЕУР 70.000) (трговци добара), ЕУР 35.000 (пужаоци услуга)	Обрачунски метод за трговце са прометом испод један милион ЕУР. Трговци могу користити метод расподеле, продаја по више различитих стопа. Паушални метод за прописана предузећа	Подношење свака два мјесеца, а плаћање у року од 19 дана по истеку периода
Израел	0	Обрачунски	Велики: подносе мјесечно, плаћају у року од 15 дана; Остали: подносе у два мјесеца, плаћају у року од 15 дана
Италија	0	Разне шеме за прописане категорије предузећа	Мјесечно подношење, плаћање у року од 35 дана по истеку периода
Луксембург	ЕУР 10.000	Обрачунски	Велики: мјесечно подносе, а плаћање у року од 15 дана по истеку периода; МСП: квартално подносе, а плаћају у року од 15 дана по истеку периода; Веома мали: годишње.
Холандија	0	По захтјеву трговци могу користити поједностављене методе	Велики: мјесечно подносе, а плаћање у року од 30 дана по истеку периода, МСП: квартално подносе, а плаћање у року од 30 дана по истеку периода; Веома мали: годишње.
Нови Зеланд	NZD 60.000	Употреба готовинске или готовинске/обрачунске за мала предузећа	Велики: мјесечно, плаћање у року од 30 дана, МСП: у два мјесеца, плаћање у року од 30 дана; веома мали: полугодишње.
Норвешка	NOK 50.000	Обрачунски	У року од два мјесеца подношење - плаћање у року од 40 дана (осим 3. термина, у року од 51 дана); годишње за трговце са прометом испод један милион норвешких круна, плаћање у року од 70 дана и за пољопривреднике - у року од 100 дана

Земља	Праг за регистрацију	Метод за утврђивање пореске обавезе (обрачунски, готовински или посебан)	Нормални период подношења пријава и плаћања пореских обавеза (тј. учесталост подношења и период за подношење и плаћање након истека пореског периода)
Пољска	PLN 150.000	Обрачунски (готовински метод је дозвољен малим предузећима, нпр. чији је годишњи приход мањи од 1,2 милиона ЕУР)	Мјесечно, а плаћање у року од 25 дана или квартално, а плаћање у року од 25 дана; за велике важи мјесечно аконтативно плаћање у случају да изаберу квартално подношење
Португалија	0	Обрачунски. Посебни паушални метод за мала предузећа	Велики: мјесечно подношење, а плаћање у року од 40 дана; Остали: квартално подносе, а плаћају у року од 45 дана
Словачка	ЕУР 49,790	Обрачунски	Велики: мјесечно подношење, а плаћање у року од 25 дана; Остали: квартално подносе, а плаћају у року од 25 дана
Словенија	ЕУР 25,000	Обрачунски или готовински	Велики: мјесечно подношење, а плаћање у року од 30 дана; Остали: квартално подносе, а плаћају у року од 30 дана
Шпанија	0	Обрачунски (поједностављене шеме за одређене професионалне дјелатности (предузећа или појединце) са паушалним методом калкулације специфичних показатеља)	Велике компаније и регистровани порески обвезници за мјесечни поврат подносе једном мјесечно, а плаћају у року од 20 дана; Остали: подносе квартално, а плаћају у року од 20 дана
Шведска	0	Обрачунски	Велики: подносе мјесечно, а плаћају у року од 26 дана; МСП: подносе квартално, а плаћају у року од 42 дана; Веома мали: подносе годишње (али плаћају порез током фискалне године, као прелиминарни износ)
Швајцарска	100.000	Обрачунски (готовински метод дозвољен на захтјев). Паушални метод за прописане трговце.	Велики: мјесечно подносе, МСП: квартално; Веома мали: подносе полугодишње, а сви плаћају у року од 60 дана по истеку пореског периода
Велика Британија	GDP 77.000	Обрачунски (готовински метод за предузећа са прометом испод GDP 1.35 т; посебан паушални метод за пољопривреднике и предузећа са прометом испод GDP 150.000)	Генерално квартално подношење, а плаћање један мјесец и седам дана након рачуноводственог периода; Мјесечно подношење може се одобрити за предузећа која су у дугу; Предузећа са прометом испод БДП 1,35 милиона могу да подносе једну годишњу пријаву (или три кварталне или девет мјесечних плаћања и једно плаћање за поравнање на крају године).

Из претходне табеле јасно и недвосмислено можемо закључити да у већини земаља чланица ОЕЦД-а постоје разлике у политикама опорезивања и обавезама које произлазе из поштовања пореских прописа за МСП и велика предузећа. Могућности су разне: од различитог пореског периода за који се подноси ПДВ пријава (мјесечно, двомјесечно, квартално, полугодишње и годишње) до плаћања пореске обавезе (у року од 10, 12, 15, 25, 30, 40, 45, 60 дана... по истеку пореског периода). Такође, МСП у већини земаља се

одобрава могућност обрачуна пореске обавезе за ПДВ на принципу наплаћене реализације, тј. на основу готовинског метода под одређеним условом, који се најчешће односи на износ годишњег промета.

Бројне су врсте пореских мировања, изузећа и олакшица у оквиру пореза на добит у пореском систему Републике Хрватске, а које су дефинисане разним законским и подзаконским актима, као што су: Закон о подручјима посебне државне скрби, Правилник о начину остваривања пореске олакшице обвезника пореза на добит на подручјима посебне државне скрби, Закон о брдско-планинским подручјима, Правилник о начину остваривања пореске олакшице обвезника пореза на добит на брдско-планинским подручјима, Закон о обнови и развоју града Вуковара. Једна од олакшица је тзв. пореско мировање за инвестиције, које је дозвољено за десетогодишњи период уз примјену снижене стопе пореза на добит (10%, 7%, 3%) или пуног изузећа (0%), што зависи од висине инвестиције и броја новозапослених радника. Редовна стопа пореза на добит у Хрватској износи 20% („Народне новине“ број: 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13 и 143/14). Олакшице које предвиђа Закон о порезу на добит правних лица у Црној Гори („Сл. лист РЦГ“, број: 65/01, 80/04, 40/08 и 61/13) односе се на сљедећа ослобођења:

- Ослобођење од плаћања пореза на добит за новоосновано правно лице у привредно недовољно развијеним општинама, за првих осам година од почетка обављања дјелатности и новоосновану пословну јединицу у привредно недовољно развијеним општинама, за првих осам година од почетка обављања дјелатности, сразмјерно учешћу у укупној добити. Укупан износ пореског ослобођења за осам година не може бити већи од 200.000 €.
- Пореском обвезнику који на неодређено вријеме или најмање на пет година запосли лице, ослобађа се обавезе плаћања обрачунатог и обустављеног пореза из зараде за тог запосленог, за период од четири године од дана заснивања радног односа. Ова пореска ослобођења не могу остварити државни органи и организације, јавне установе и други директни буџетски корисници.
- Правном лицу-невладиној организацији, која је регистрована за обављање привредне дјелатности, пореска основица се умањује у висини од 4.000€, под условом да добит искористи за остваривање циљева због којих је основана.
- Правно лице које обрачунати порез на добит уплати у року утврђеном законом, до 31. марта текуће за претходну годину, може остварити право на умањење пореске обавезе и то за 6% од обрачунатог и уплаћеног пореза на добит.

4. Закључак

МСП у готово свим развијеним земљама широм свијета, појединачно посматрана или у кооперацији са великим предузећима, најзначајнији су сегмент привреде. Егзистенција здравих и динамичних МСП обезбјеђује егзистенцију радних мјеста, а истовремено представља извор нових радних мјеста и доводи до повећања запослености, иновација, извоза, бруто додате вриједности и пореских прихода. Број пореских обвезника из групе МСП у пореским управама широм свијета веома је велики, због чега је немогуће да их пореска администрација третира све појединачно. Из овог разлога пореске управе треба да сарађују са тзв. пореским посредницима, савјетницима или рачуновођама, а који ће даље правовремено информисати МСП о њиховим пореским правима и обавезама.

Чак 93,96% узоркованих предузећа из нашег истраживачког узорка сматра да је администрирање пореза у Републици Српској компликовано и скупо. Под испуњавањем пореских обавеза подразумијева се: уписивање у регистре пореских обвезника, подношење пореских пријава и других исправа, исправно исказивање пореске обавезе, плаћање пореза на вријеме, достављање пореској администрацији разне документације и сл. Велика већина испитаника, тј. 92,96% сматра да су порески прописи у Републици Српској, који су тренутно на снази, сложени и компликовани. Обрадом одговора узоркованих предузећа, дошли смо до сазнања да већина испитаника сматра да су порески прописи сложени и нејасни.

Са основним циљем поједностављења испуњавања пореских обавеза, смањења трошкова поштовања пореских прописа и побољшања ликвидности МСП, Европска унија од 01.01.2013. године примјењује концепт готовинског рачуноводства за обрачун пореске обавезе за ПДВ. Осим увођења посебних шема опорезивања за МСП, са циљем смањења трошкова које код МСП изазива поштовање прописа те стављања МСП у исти положај са великим предузећа, у већини земаља чланица Европске уније и ОЕСД-а, пореске пријаве за порез на добит, доходак или ПДВ подnose се електронски. У неким земљама електронско подношење пореских пријава је обавезно, тј. не постоји могућност доставе пореске пријаве на традиционалан начин путем поштанске службе, док се у неким државама наплаћује достављање пријава путем поште. Порески период за МСП генерално је дужи од пореског периода за велика предузећа.

Анализирајући податке из земаља нашег окружења дошли смо до сазнања да су Република Српска, односно Босна и Херцеговина те Црна Гора једине земље које пореским обвезницима ПДВ-а нису омогућиле обрачун пореске обавезе на готовинском принципу. ПДВ се плаћа на промет добара и/или услуга у Босни и Херцеговини те на увоз добара у Босну и Херцего-

вину, а како је дефинисао Закон о порезу на додату вриједност. Претходно споменути закон не познаје разлике између МСП и великих предузећа те се на све пореске обвезнике примјењују иста правила опорезивања, а тиме и исте пореске обавезе које морају испуњавати. Пореска стопа ПДВ-а је јединствена и износи 17%. Порески период је један календарски мјесец, а пореска обавеза се плаћа до 10. у мјесецу по истеку пореског периода. Пореске пријаве се подносе на традиционалан начин путем поштанске службе или лично у пријемним канцеларијама Управе за индиректно опорезивање.

У оквиру пореза на добит, предузећима у Републици Српској нуде се веома скромне пореске олакшице, које се односе на улагање у производњу и запошљавање минимално 30 нових радника, а који услови су за МСП веома неповољни. Нама сусједне државе Црна Гора и Хрватска у оквиру пореза на добит предузећима нуде широк спектар пореских олакшица као што су: снижена пореска стопа, ослобађање од плаћања пореза на добит у одређеном периоду, ослобађање од плаћања пореза у случају запошљавања додатних радника из мање развијених општина, ослобађање од плаћања пореза на добит по основу улагања и сл. У Црној Гори, правно лице које обрачунати порез на добит уплати у року утврђеном законом, до 31. марта текуће за претходну годину, може остварити право на умањење пореске обавезе за 6% од обрачунатог и уплаћеног пореза на добит.

На основу спроведеног истраживања међу МСП у Републици Српској, дошли смо до сазнања да највећа ограничења у расту и развоју ових предузећа чине: отежана наплата потраживања од купаца и обавеза плаћања ПДВ-а, јер се обрачунати ПДВ плаћа фискусу у пореском периоду кад је фактура издана без обзира на то да ли је и када наплаћена. Осим ова два ограничења, сљедећа ограничења значајно оптерећују МСП, и то: висока и јединствена стопа ПДВ-а, високе стопе пореза и доприноса на плате радника и мјесечно достављање ПДВ пријава. Ово су највећа ограничења развоју МСП, која снажно утичу на ликвидност МСП, те способност извршавања финансијских обавеза, а тиме и пореских обавеза. На основу резултата истраживања у Републици Српској, предлажемо сљедеће:

- Повећати ниво знања власника и менаџера МСП у Републици Српској у вези са правима и обавезама, који проистичу из прописа којима се регулише област директног и индиректног опорезивања, кроз организовање разних обука, радионица, семинара, савјетовања и конференција.
- Потребно је усвајати политике и праксе опорезивања МСП, које су у примјени у земљама Европске уније, OECD-а па и нашег ближег окружења. МСП је потребно омогућити посебне поступке опорезивања, дужи порески период за обрачун пореске обавезе, а тиме и дужи

рок за плаћање пореских обавеза, разне видове пореских подстицаја у оквиру пореза на добит, метод готовинског обрачуна ПДВ обавезе, електронско подношење пријава по основу пореза на добит и ПДВ-а. Претходно има за циљ смањење трошкова, које изазива поштовање прописа код МСП у односу на велика предузећа, побољшање њихове ликвидности, односно њихов опстанак и даљи развој.

- Држава мора стварати услове за повољно привредно, тј. правно окружење, прије свега, окружење које ће бити порески конкурентно са циљем привлачења страних инвестиција, тј. оснивање нових предузећа, која ће довести до раста запослености и бруто домаћег производа.
- Држава мора стварати услове за опстанак и развој МСП у неразвијеним, односно недовољно развијеним општинама у Републици Српској и Босни и Херцеговини на начин да пружа пореске подстицаје у виду ослобађања од плаћања пореза на добит у одређеном периоду новооснованих МСП у овим регијама или оних МСП која запосле нове раднике из неразвијених регија.

Проведено истраживање намеће потребу за другим истраживањима, која ће тражити одговор на следећа питања: Да ли ће надлежне институције у Републици Српској и Босни и Херцеговини уложити довољно напора да ускладе порески систем са потребама МСП? Да ли ће у том процесу усвојити праксе и политике опорезивања МСП, које су на снази у земљама ЕУ, ОЕCD-а и нашег ближег окружења? Зато предлажемо опсежније истраживање које ће утврдити утицај увођења посебних поступака опорезивања МСП на укупне јавне приходе Републике Српске и Босне и Херцеговине, првенствено пореске тј. приходе од директних и индиректних пореза. Циљ таквог истраживања треба да буде проналажење начина за надокнаду евентуалног смањења пореских прихода кроз на примјер: смањење јавне потрошње, смањење пореске евазије, јачање принудне наплате над неуредним пореским обвезницима и сл.

Анализа добијених резултата нашег истраживања и поређење са емпиријским резултатима других истраживања омогућили су остваривање научних и друштвених циљева овог рада. На основу прегледа литературе и анализе резултата емпиријског истраживања, сматрамо да смо успјешно доказали постављене хипотезе, па закључујемо да ће увођење готовинског обрачуна пореске обавезе за ПДВ за МСП те снижене стопе пореза на добит и повећање олакшица и подстицаја у оквиру директних пореза, допринијети напретку привреде Републике Српске који ће се манифестовати кроз раст запослености, повећан привредни раст и раст домаћих и страних инвестиција.

Литература

- Antić, D. (2013). Model oporezivanja malih preduzeća u sistemu PDV-a na bazi koncepta gotovinskog računovodstva. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, број 3, Банја Лука, стр. 153-171.
- Arsić, M. (2008). Poreski podsticaji i ulaganje stranog kapitala. *Finansije, časopis za teoriju i praksu*, број 1-6, Београд: стр. 321-336.
- Brümmerhoff, D. (2000). *Javne finansije*. Zagreb: Mate.
- European Commission. (2002). The European Charter for Small Enterprises, доступно на: <http://bookshop.europa.eu/en/the-european-charter-for-small-enterprises-pbNB4302600/>, приступљено: 21.05.2015. године.
- European Commission. (2008). Final report of the expert group, Accounting system for small enterprises-recommendations and good practices, доступно на: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/craft/accounting/doc/accounting_systems_report_en.pdf, приступљено: 08.02.2014. године.
- Закон о порезу на додату вриједност („Службени гласник БиХ“ број: 9/05, 35/05 и 100/08).
- Закон о порезу на добит у Републици Српској („Службени гласник Републике Српске“ број: 91/06 и 57/12).
- Закон о рачуноводству и ревизији („Службени гласник Републике Српске број: 36/09).
- Закон о порезу на добит у Црној Гори („Службени лист Републике Црне Горе“, број: 65/01, 80/04, 40/08 и 61/13).
- Закон о порезу на добит у Хрватској („Народне новине“ број: 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13 и 143/14).
- Katua, T. (2014). The Role of SMEs in Employment Creation and Economic Growth in Selected Countries. *International Journal of Education and Research*. Vol. 2 No. 12, pp. 461-472.
- Kuliš, D. (2014). Implementation of a cash accounting scheme for VAT: EU experience. Newsletter No 90. Zagreb: Institut za javne finansije.
- Максимовић, Љ., Бирчаковић, Р. (2013), Улога пореске конкурентности у јачању конкурентности БиХ, Школа бизниса број 2, Бијељина: Слобомир П Универзитет.
- Одлука о одређивању великих обвезника индиректних пореза за период од 2012. до 2014. године (Службени гласник БиХ, број: 13/12).
- OECD. (2013). Tax Administration 2013: Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies.
- OECD. Science, Technology and Industry, Working Papers. (2002). Taxation, SMEs and Entrepreneurship, доступно на: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5lgsjhvj7lmr.pdf?expires=1388947813&id=id&accname=guest&checksum=678618FE505271E90F294F09226A82A2>, приступљено 16.12.2013. године.
- OECD. (2002). INDUSTRY ISSUES TAXATION, SMEs AND ENTREPRENEUSHIP, доступно на: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DSTI/DOC\(2002\)9&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DSTI/DOC(2002)9&docLanguage=En), приступљено 17.12.2013. године.

- OECD Tax Policy Studies. (2009). Taxation of SMEs, Key Issues and Policy Considerations, доступно на: <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/product/2309061e.pdf>, приступљено 19.12.2013. године.
- Паић, П. (2015). Порески календар директних пореза за 2015. годину. Бања Лука: *Финрар*, 16, 2, pp. 30–41.
- Picketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge, Massachusetts London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Petković, S., Berberović, Š. (2013). *Ekonomika i upravljanje malim i srednjim preduzećima*. Banja Luka: Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Петковић, С., Тривић, Ј., Латинић, Б. (2015). Кластеризација - нова парадигма или још један теоријски модел. *Acta Economica*. 13, 22, pp. 113-150.
- Правилник о поступку и начину подношења пореских пријава („Службени гласник Републике Српске“ број: 37/12).
- Раичевић, Б. (2008). *Јавне финансије*. Београд: Економски факултет.
- Stojanović, A. (2007). *Poreski sistemi zemalja u tranziciji*. Sarajevo: Revicon.
- Trivić, J. and Petković, S. (2015). Different Features of Transition Economies-Institutional Matter. In Dana, L.P. and Ramadani. V. (Eds.), *Family Businesses in Transition Economies. Management, Succession and Internationalization* (pp. 71-96). New York, Heidelberg, Dordrecht, London: Springer International Publishing. DOI 10.1007/978-3-319-14209-8_4, Print ISBN 978-3-319-14208-1, Online ISBN ISBN 978-3-319-14209-8.
- Џакула, М., Данон, Б. (2015). Пословни амбијент у Босни и Херцеговини - анализа текућег стања и препоруке за унапријеђење. *Acta Economica*. 13, 22, pp. 191-211.
- Шеста директива Европске уније о порезу на додату вриједност „Службене новине Европске уније“ број: 145 од 13.06.1977. године.
- Šimović, H., Žaja M. M. (2010). Poticaji u sustavu poreza na dobit u Hrvatskoj i zemljama regije, *Računovodstvo i finansije*, pp. 60-67.
- Šimović, H. (2008). Porezni poticaji za izgradnju konkurentnosti. *Seriya članaka u nastajanju*, broj 08-03. Zagreb: Ekonomski fakultet.
- Шпирић, Н. Вукмирица, В. (2005). *Економска и монетарна интеграција Европе*. Бања Лука: Економски факултет Универзитета у Бањој Луци.

